

Анотація

Павло Тетеря був одним із найвизначніших козацьких гетьманів другої половини 17 ст. Походив він із дрібної руської шляхти. У 1648 році він бере участь у повстанні Богдана Хмельницького, розпочавши свій шлях до найвищих цілей. Спочатку як писар Переяславського полку, з часом полковник і генеральний писар Війська Запорізького, здобув посаду і владу. Разом з Іваном Виговським він став одним із найближчих соратників Богдана Хмельницького.

Добре освічений, він брав участь у чергових козацьких походах до Трансильванії та Москви. У результаті він сформував свою концепцію козацької незалежності. Його вибір полягав у пошуку можливостей для розвитку козацьких вольностей поряд із Річчю Посполитою. Він був співавтором положень Гадяцької угоди, яка мала перетворити Польсько-Литовську державу на Республіку трьох народів. Крах правління Івана Виговського привів до влади Юрія Хмельницького, для якого найближчим соратником став Павло Тетеря. Отримання гетьманської влади стало вінцем політичного шляху для Павла Татері. На жаль, політичної сили, підтримки з польської сторони, серйозності й популярності серед самих козаків не було. Правління Павла Тетері було недовгим і сприяло поглибленню розпаду Козаччини на Правобережне та Левобережне. Українські землі вступили в період, який пізніше назвали Руїною. Смерть далеко від дому, в Адріанополі, по дорозі до Святої Землі, а може й до двору султана, була лише наслідком провалу політичних планів.

Найшляхетніший із козацьких гетьманів XVII століття, він залишається ненависним українською історіографією, яка трактує його як найгіршого ватажка козацького світу, винного у всіх його нещастях. Він маловідома фігура польської історіографії. До сьогодні його постаті не

присвячено окремої монографії, яка б намагалася не лише відтворити його життя та діяльність. Він залишається гетьманом, відомим лише з епізодів свого життя, обмеженого тими кількома місяцями, коли формально йому належала вся влада на Правобережжі. Інші періоди його життя не користувалися таким же інтересом польської історіографії.

Знайдений через майже 100 років рукопис докторської дисертації Євстахія Юрека, захищеної у Львівському університеті Яна Казимира, був першою спробою підготувати біографію одного з найвизначніших козацьких гетьманів Павла Тетері. Незважаючи на те, що вона базувалася на солідній джерельній базі та великій історичній літературі, вона не мала можливості видаватися й увійти в історичний обіг. Її автор внаслідок воєнних лих опинився в США і більше не повертався до історичних досліджень. Дивом врятувавшись від знищення, вона залишається свідченням його наукової майстерності, знань і вмінь, а водночас ще одним прикладом того, як багато мала запропонувати молода хвиля львівських істориків, та частина львівської історичної школи, але війна і наступні політичні рішення так і не дозволили з'явитися. Пам'ять про польський університет у Львові була фактично придушена. Про нього згадували лише в разі потреби. До 1989 року, аж до падіння комунізму в Польщі, дослідження досягнень львівської історичної школи у міжвоєнний період було практично неможливими. Ці 50 років сприяли розмиванню в історичній пам'яті багатьох фактів, людей і подій.

Певні втрати ніяк не можна усунути, але Євстахія Юрека та його рукопис можна відновити із забуття і, водночас, дозволити назавжди включити до польської історіографії. Завдяки цьому це може стати поштовхом до нових досліджень, для більш повного змалювання не лише гетьманства Павла Тетері, а й періоду Руїни. Історія Козаччини другої половини 17 століття, особливо після 1654 року, ще чекає повного висвітлення в польській

історіографії. Наступним кроком до цього також може стати введення в науковий дискурс роботи Євстахія Юрека. Засуджений до забуття, відірваний від решти національного культурного надбання, докторський ступінь Євстахія Юрека тепер має шанс назавжди повернутись і цитуванням зруйнувати прокляття політичних рішень, які прийняв світ після 1945 року.

Дослідження Євстахія Юрека доповнює невеликий нарис великого українського історика Миколи Андрусяка, присвячений останнім рокам життя Павла Тетері. На сьогоднішній день це найважливіший етюд на цю тему. Незважаючи на те, що він був опублікований у 1937 році, зараз він згадується з оригінального рукопису, який, на щастя, також зберігся в архіві колишнього Львівського університету Яна Казимира. Йдеться про питання, які Євстахій Юрек уже практично не порушує, що робить його завершенням біографії гетьмана.

Дивлячись на досягнення польської історіографії, обговоренню яких передує власне рукопис, можна зробити висновок, що через майже сто років докторський ступінь Євстахія Юрека міг бути знову представлений на захист і мав би повні шанси на ефективний захист. Це робить цей текст не лише пам'яткою польських історичних творів, а й цінним доповненням до його існуючого твору, який відновлено у праві на життя, витягаючи з темряви забуття

tlum. Yuliia Kshanovska

Summary

Paweł Tetera was one of the most prominent Cossack hetmans of the second half of the 17th century. He came from a small nobility. In 1648 he took part in the uprising of Bohdan Khmelnytsky, beginning his journey to the highest goals. Initially, as a clerk of the Pereyaslav Regiment, eventually a colonel and general secretary of the Zaporozhian Army, he gained office and power. Together with Ivan Vyhovsky, he became one of Bohdan Khmelnytsky's closest associates.

Well educated, he took part in regular Cossack campaigns in Transylvania and Moscow. As a result, he formed his concept of Cossack independence. His choice was to find opportunities for the development of Cossack liberties along with the Rzeczpospolita. He co-authored the provisions of the Treaty of Hadiach, which was to transform the Rzeczpospolita into a Republic of Three Nations.

The collapse of Ivan Vyhovsky's rule brought Yuri Khmelnytsky to power, for whom Pavlo Teterya became his closest ally. Obtaining hetman power became the crown of the political path for Paweł Tetera. Unfortunately, there was no political force, support from the Polish side, seriousness and popularity among the Cossacks themselves. Paweł Tetera reign was short-lived and contributed to the deepening of the disintegration of the Cossacks into the Right Bank and the Left Bank. Ukrainian lands entered a period that was later called Ruin. The death far from home, in Adrianople, on the way to the Holy Land, and perhaps to the sultan's court, was only the result of the failure of political plans.

The noblest of the Cossack hetmans of the 17th century, he remains hated by Ukrainian historiography, which treats him as the worst leader of the Cossack world, guilty of all his misfortunes. He is a little-known figure in Polish historiography. To date, his figure has not been the subject of a single monograph that seeks more than just his life

and work. He remains a hetman, known only from episodes of his life, limited to those few months when he formally owned all power on the Right Bank. Other periods of his life did not enjoy the same interest in Polish historiography.

The manuscript of Eustachij Jurkow, doctoral dissertation, defended at Jan Kazimierz University in Lviv, found almost 100 years later, was the first attempt to prepare a biography of one of the most prominent Cossack hetmans, Paweł Tetera. Despite the fact that it was based on a solid source base and extensive historical literature, it was not possible to publish and enter into historical circulation. Its author ended up in the United States as a result of military disasters and never returned to historical research. Miraculously saved from destruction, it remains a testament to his scientific skills, knowledge and skills, and at the same time another example of how much the young wave of Lviv historians and part of the Lviv historical school had to offer, but the war and subsequent political decisions did not allow to appear. The memory of the Polish University in Lviv was actually suppressed. He was mentioned only when necessary. Until 1989, until the fall of communism in Poland, research into the achievements of the Lviv historical school in the interwar period was virtually impossible. These 50 years have helped to erase many historical facts, people and events.

Certain losses cannot be eliminated, but Eustachij Jurkow and his manuscript can be restored from oblivion and, at the same time, allowed to be included in Polish historiography forever. Due to this, this may be an impetus for new research, to more fully depict not only the hetmanship of Paweł Tetera, but also the period of the Ruin. The history of the Cossacks in the second half of the 17th century, especially after 1654, is still awaiting full coverage in Polish historiography. The next step in this can also be the introduction into the scientific discourse of the work of Eustachij Jurkow. Condemned to oblivion, cut off from the rest of the national cultural heritage, Eustachij Jurkow doctorate now has a chance to return forever

and quote to break the curse of political decisions made by the world after 1945.

Eustachij Jurkow's research is complemented by a short essay by the great Ukrainian historian Mykola Andrusyak, dedicated to the last years of Paweł Tetera's life. To date, this is the most important study on this topic. Despite the fact that it was published in 1937, it is now mentioned in the original manuscript, which, fortunately, is also preserved in the archives of the former Lviv University of Jan Kazimir. These are issues that Eustachij Jurkow practically does not raise, which makes it the end of the biography of the hetman.

Looking at the achievements of Polish historiography, the discussion of which is preceded by the manuscript itself, it can be concluded that in almost a hundred years Eustachij Jurkow dissertation could be presented again and would have a full chance of effective defense. This makes this text not only a monument of Polish historical works, but also a valuable addition to his existing work, which has been restored to the right to life, pulling out of the darkness of oblivion.

ttum. Yuliia Kshanovska